

Марија Новаковић *
Основна школа „Чегар“, Ниш
Валентина Кртолица
ОШ „Михајло Пупин“, Ветерник
Зоран Мишчевић
ОШ „Бошко Паковљевић Пинки“
Сремска Митровица

UDK 821.163.41.09 Radović D.
Прегледни чланак
Примљен: 14. IV 2015.

МЕТАФОРИЧНОСТ ИЗРАЗА ДУШАНА РАДОВИЋА

САЖЕТАК: У раду се указује на метафоричност израза Душана Радовића, на примерима поетског, прозног и драмског стваралаштва овог ствараоца. Значај метафоре је од непроцењивог значаја и као подстицај деци на самостално стварање, сликовито изражавање, развијање маште. У начелу Радовићевог књижевног опуса је начин којим стваралац повезује дотад неспојиве ствари, кроз игру, а то је управо метафора.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Метафора, Игра, Језик детињства

Песничко стваралаштво Душана Радовића у потпуности задовољава истраживачки дух детета, његову склоност према звучној импресији и имагинацији. Песник даје предност игри над практичним, подстиче дете на дијалог, обраћа му се са уважавањем, засмејава га игром речима, заменом појмова користећи се стилским фигурама.

У реторици постоји велики број фигура где речи немају само једно значење већ га мењају или утичу на друге речи да промене своје. Те фигуре називају се тропи¹. Најпознатија од свих тропа, односно „фигура значења“, јесте метафора².

Метафора је одувек највише интригирала и реторичаре и теоретичаре поезије, касније и језика. Одавнина је на ово стилско средство гледано као на одступање од устаљене језичке праксе, односно, као на реторички украс. Писци воле метафору. Она им пружа безграничне могућности преображаја света из реалности у књижевно дело.

Метафора подразумева промену значења. Заправо, метафором се значење речи из једне области преноси у другу област на основу неких елемената идентичности.

---

* marijasrpski@gmail.com

¹ Неки реторичари су назив троп везивали искључиво за промјену значења једне ријечи, онако како је то Аристотел рекао за метафору, (...) док су други као Quintillian, под тим називом подразумевали сваки исказ у којем се смисао не подудара с дословним значењима ријечи (Лешић, 2008: 260).

² Метафора – традиционално се дефинира као језичко изражајно средство преношења значења или неуобичајене употребе речи (Живковић, 1992: 453).
Зденко Лешић у својој Теорији књижевности (2008) сврстава метафору међу четири „мајсторска тропа“, испред метонимије, синегдохе и ироније.

Стога се каже да је у питању пренесено значење речи. У основи метафоре је поређење, и то скраћено поређење. Свако поређење двају предмета открива сличност међу, наизглед, несличним стварима. Карактеристика ове стилске фигуре је и да је зависна од контекста.

Наш познати теоретичар потврдио је да се метафора заснивана „једној заједничкој особини двају предмета, али се код њих непомиње предмет који се пореди, већ се именује онај други предмет (с којим се пореди) и њим се упућује на онај први предмет“ (Живковић, 1990: 63).

Метафора је начин којим стваралац повезује дотад неспојиве ствари. Управо то је у начелу Радовићевог књижевног опуса. Његова маестрална способност уочавања сличности код наизглед апсолутно различитих ствари и појмова чинила га је генијалним.

Радовић сам признаје да је велики љубитељ метафоре и да у њој тражи смисао, што је у складу са његовом креативношћу, отвореношћу и смислом за хумор. “Нисам толико актуелан да бих се бавио неким конкретним стварима у граду, односно њима се бавим само толико да би ми оне могле послужити као материјал за неку метафору... И, ако ње нема, каква вајда од садржаја“ (Радовић, 2006: 18).

Радовићев књижевни опус обилује вишезначним речима. Играо се њима са децом и одлично су се разумели. Играо се и са одраслима трудећи се да им предочи истину и појасни једноставност и логичност света који нас окружује. Некада га нису чули, а некада су, чини се, и преозбиљно реаговали.

Често нису схватили да су деца мали људи, а да човек, да би био човек, мора задржати то дете у себи. „Одрасли могу, нпр. да пронађу метафору за своје детињство, како би се оно боље вербализовало и тако виде своје детињство у једноставној рефлексији“ (Андевски, 2012: 116), јер би онда, без сумње, боље разумели природу детета.

Иако говоримо о веома комплексном питању, јер истраживањем природе детета³, до дана данашњег се баве педагози, васпитачи и учитељи, није немогуће пронаћи адекватан начин за јединствени приступ свој деци. Приступ дечјој поезији, став, као и сама поетика одређени су насловом прве песникове збирке – *Поштована децо*.

Своје мајсторство показао је још једном на делу играјући се фигуром трансформације. Свуда и у свему је видео прилику и инспирацију за стваралаштво. Слова су му нарочито била одговарајућа за игру. „У *Вуковој азбуци* опевају се знаци и слова; радост игре појачана је до заноса, до страсти“ (Данојлић, 2004: 207).

Вуковом азбуком Радовић одаје почаст утемељивачу језика и његовог закона, али уједно показује и супротстављање строгој граматичкој норми и тежњи да се Вуково учење о језику претвори у догму.

Песник апелује да књижевност за децу буде писана управо за децу, да се користи језик детињства и да се стварање ослободи забрана и дидактичких условљавања.

Песме из *Вукове азбуке* најочигледнији су пример импресивне метафоре. Очигледан пример представљају стихови песме *Ч* (Радовић, 2006: 75) у којој је песник направио синтезу брзалице, бројалице и бајке, користећи карактеристичне, деци блиске, препознатљиве елементе реторичких облика и прозног дела:

„Трчи, трчи по тој срчи,/ чемер срчи, лице грчи./ На чвор чамов чудо село,/ нешто чека, цврчи цича./ Паде Човек, пуче чело .../ Чича-мича и готова прича“.

Иако је метафоричан израз у првом плану, наглашена фреквенција гласова „ц“ и „ч“ даје песми значење гласовне игре, а сам њен садржај, сасвим остаје у другом плану. Песма је испевана у симетричном осмерцу, представља праву брзалицу, са правилном сменом асонанце и алитерације.

У песми слову *Ц* (Исто, 2006: 75) песник недвосмислено показује дивљење и поштовање према свим људима које сматра великанима, независно од сфере њиховог

---

³ М. Андевски сматра да педагози траже још увек праву природу детета и да се то дешава негирањем карактера конструкта; такође сматра да је неопходно сагледати дете као јединку и то кроз сагледавање свих комешања кроз окружење, васпитање, образовање или социјализацију. Тек тада бисмо били у стању да делујемо примерено тој природи детета и закључимо шта је добро а шта лоше васпитање (Андевски, 2012: 117).

занимања у којој су се остварили и оставили неизбрисив траг. Користећи метафору он од њих прави цинове. Указује и на свеприсутни страх и бригу мајки за њих, јер ти цинови су само њихова деца:

„Било је цинова и цинова/ док их је било./ Уплашиле се мајке циновских синова,/ цаба их било“.

Радовић не крије своју очараност језиком, музиком коју ствара гласовима и чува их у песми. Песма *X* (Исто, 2006: 75) оплемењена је и ономотопејом, која је удружена са метафором активирала читаочева чула, нарочито слух: „Прича, прича/ па пред-ах-не,/ пева, пева/ па узд-ах-не,/ тече, тече,/ па прес-ах-не.../ *X* хукће и дахће./ Ког не стигне пушке прах/ од прашкова пашће“.

Један од посебних облика метафоре је персонификација⁴. Слово *Ц* (Исто, 2006: 75) је оживело и очарало више чула читаоца истовремено:

„*Ц* кљуца/ као жалац,/ *Ц* светлуца/ као свитац,/ *Ц* пецка/ као виц,/ *Ц* боцка/ као шприц,/ *Ц* звецка/ као цекин,/ *Ц* цицијаши/ као цуцла”.

Такав је случај у песми *K* (Исто, 2006: 73) где је ово слово асоцирало ствараоца на крактог ждрепца: „*K* кракто/ спремило се за скок./ Копитом копа,/ као кошута/ скакутаће кроз речи./ Кас кроз кукуруза глас,/ велико скакање/ кроз кокошке и кокодакање”.

Доживљај је потпун једино ако уметничко дело једнако утиче на сва наша чула.

За необичност метафора из овог циклуса заслужна је и синестезија. У песмама су повезане слике које не потичу од истог чула осета, тако да нам песник дозвољава да слушне осете богатимо визуелним, као и осетима мириса, додира и укуса. То се може „осетити“ у песми *H* (Исто, 2006: 75): „*H* се кане у чај од нане./ Натруни се мало *H*/ и у нокле слане./ НАТЕНАНЕ, као неман,/ само са *H* хране...”

Исто је и у песми *J* (Исто, 2006: 73): „Кад се неки глас кроз језик разлије,/ с крајева се ухвати *J*, као кајмак./ Према томе, *J* и јесте глас и није./ Добро је за јаја, чај, промаје и пихтије“.

⁴ Персонификацијом се дијелу анорганске или органске природе изван човјека придају људска осјећања и људски поступци, па се природна појава метафорички приказује као појава људског свијета (Шкроб и Стамаћ, 1986: 252).

Метафора се може срести и у другим Радовићевим песничким циклусима, а иако ретко, јавља се и у пищевим прозним остварењима. У циклусу *Из фасцикли*, у песми *Порука* (Радовић, 2006: 122), коју је песник посветио часопису за децу Мали невен, можемо уочити ову фигуру у најискренијој жељи коју је песник упутио часопису – да расте. Иако се примарно значење овог глагола везује за бића, децу, увек са жељом да порасту велики, буду здрави и дуговечни, песник поруку шаље часопису: „Расти, расти, мој Мали Невене,/ књиго лепа, шарена и фина!/ Живи дуго, још дуже од мене/ - а ја имам шездесет година!“

У песми о крокодилу (Исто, 2006: 127) песник, да би што верније дочарао снагу ове огромне, застрашујуће животиње, поистовећује воду са земљом, ораницом: „Крокодил ужива/ лежи или плива/ оре воду/ као да је њива...“

Код Радовића можемо пронаћи и метафоре које су хуморног карактера. Један од примера је песма *То је било кад је било* (Исто, 2006: 48) у којој ова фигура изазива хуморне ефекте у свакој строфи, доносећи разрешење ситуације тек у последњој: „Одједном ме стрепње игла/ прободје кроз слепо црево:/ нешто тврдо као цигла/ лупи десно, лупи лево!“

У песми *Није лако* (Исто, 2006: 47) Радовић даје хуморни призив песничкој слици истичући идентичност, а истовремено и различитост, односно, несклад између предмета које је довео у везу помоћу метафоре: „Није лако бити мору гост!/ Танко једро и јарбола кост!/ Све што плива зна да глође,/ најситнији рак такође!“

Ни радио-драма *Капетан Џон Пилфокс* (Исто, 2006: 571) није била поштеђења духовитог поигравања речима од стране аутора. Песник показује да поједине метафоре могу бити тумачене и буквално, где губе својство пренесеног значења, па тако постиже вишеструке ефекте. Оживљени предмети и појаве подразумевано имају срце, као витални орган неопходан за живот. Стога се наредна синтагма може двоструко тумачити: „Оставити људе са пола објашњења – то заиста могу само пећине камена срца...“

У прозном остварењу *Како је кит постао домаћа животиња* (Радовић, 2006: 139) песник усељава породице људи у „приземље“ и на „спратове“ тела ове морске немани, дочаравајући величину сисара, поистовећујући је са кућом, односно зградом:

„У приземље великог китовог тела населиле су се три породице. У горње спратове 20 самаца. А то је доста“.

У причи *Штипаљке* (Исто, 2006: 138) песник је повезао штипаљке за веш са птицом на основу заједничке жице на којој стоје „окачене“ и тако проводе највећи део свог животног века. Док је једнима искључиво то намена, друге жицу доживљавају као осматрачницу, одмаралиште. Тако је Радовић удахнуо живот и оплеменио намену једноставној, неприметној штипаљци која је и запевала: „Имала је кљун – као птица, и реп – као птица, личила је на птицу...Личила је на птицу и слетела на жицу. Чудна нека штипаљка!“

Радовић очигледно ужива стварајући уз помоћ микроструктура, спајајући појмове из различитих светова и доводећи их у везу на основу сличности. Те сличности ретко да примети око обичног посматрача, све док га у магични свет уметничког стваралаштва не уведе Радовић на најлепши, најзанимљивији и најприхватљивији начин – игром речима⁵.

Та игра речима је и метафора, „најшире коришћен механизам разумевања апстрактних појмова и, као таква, својство свеколиког човековог мишљења (...) и менталне представе које она изазива (а) могу само да помогну мишљењу“ (Кликовац, 2008: 145), те је од непроцењивог значаја и као подстицај деци на самостално литерарно стварање, сликовито и живописно изражавање, развијање маште. Деца се још у предшколском узрасту срећу са метафором израженом у сликама, и као такву је препознају, „метафору која је изражена сличностима у изгледу или функцији у различитим сензорним модалитетима – покрет, облик, боја. Разумевање метефоре на каснијем узрасту претежно је резултат когнитивног и језичког разговора“ (Солеша-Гријак, 2009: 127).

На основу обрађених примера из поезије и прозе можемо се сложити са пишчевом констатацијом да је у свим конкретним стварима тражио и користио материјал за метафору. Тај когнитивни механизам састављен од разумевања једне

---

⁵Назив „игра ријечима“ употребљава се у обичну говору за различите појаве које нису у основи сродне. У веселу расположењу често ћемо поједину ријеч изврнути, изнаказити, скратити, проширити, да изразимо посебно неко узбуђење које се разликује од свакодневног посла: послужит ћемо се деминутивима, посебним суфиксима, измијенит ћемо поједине гласове ријечи и сл. (Шкроб и Стамаћ, 1986: 266).

појаве као друге било је важно оружје којима је Радовић освајао читалачку публику. Било да је реч о језичко-стилској игри у песмама за децу или игри значењима полисемичне лексеме у прозној форми, циљ је остварен.

ЛИТЕРАТУРА

- Андевски, М. (2012). „О детињству из конструктивистичког дискурса“, *Зборник радова са Седмог симпозијума са међународним учешћем „Васпитач у 21. веку“*, бр. 11. Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија, 114-124.
- Данојлић, М. (2004). *Наивна песма*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Живковић, Д. (1990). *Теорија књижевности са теоријом писмености*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Живковић, Д. (1992). *Речник књижевних термина*. Београд: Нолит.
- Јањић, М. (2008). *Савремена настава говорне културе у основној школи*. Нови: Сад Змај.
- Јолес, А. (1978). *Једноставни облици*, превод Владимир Бити. Загреб: Студентски центар Свеучилишта у Загребу.
- Кликовац, Д. (2004). *Метафоре у мишљењу и језику*. Београд: XX век.
- Кук, А. (1986). *Мит и језик*. Београд: Рад.
- Лешић, З. (2008). *Теорија књижевности*. Београд: Службени гласник.
- Самарџија, С. (1995). „Структура и функција усмене загонетке“, *Српске народне загонетке, Антологија*, (приредила Снежана Самарџија). Београд: Гутенбергова галаксија, предговор, 5-48.
- Солеша-Гријак, Ђ. (2009). „Значај и улога метафора у когнитивном развоју предшколске деце“, *Педагогија*, год. LXIV/1, 124-132.
- Шаулић, А. (1962). *Антологоја народних пословица и загонетки*. Београд: Народна књига.
- Шкроб, З. (1976). *Студиј књижевности*. Загреб: Школска књига.
- Шкроб, З. и Стамаћ, А. (1986). *Увод у књижевност*. Загреб: Глобус.

Marija Novaković
Krtolica Valentina
Zoran Mišćević

DUŠAN RADOVIĆ METAPHORICAL EXPRESSIONS

Summary

The paper points out to the metaphorical expressions of Dušan Radović, on this creator example of poetry, prose and dramatic art. The metaphor significance is of priceless meaning and is an incentive for children in their independent creativity, picturesque expressions and imagination. The principle of Radović literary work is the way in which the creator connects previously incompatible things, through a game, and that makes a metaphor.

Key words: metaphor, game, childhood language.